

ДО 100-РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕДИЧНОЇ АКАДЕМІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ П. Л. ШУПИКА

**Ю. В. Вороненко, Л. Ю. Бабінцева,
О. П. Мінцер, В. М. Плугатир**

Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика

Одному з перших навчальних і наукових медичних закладів, заснованих на теренах України — Національній медичній академії післядипломної освіти (НМАПО) імені П. Л. Шупика виповнюється 100 років. Сьогодні це потужний центр, випускники якого не тільки затребувані в професійній сфері, але й здатні реалізувати свій потенціал в умовах жорсткої конкуренції на ринку праці.

НМАПО імені П. Л. Шупика нараховує 246 докторів наук та 454 кандидатів наук, з яких 174 — професорів та 279 — доцентів. Вищу лікарську кваліфікаційну категорію мають 555 науково-педагогічних працівників (НПП), першу — 67, другу — 40.

У складі Академії функціонує 5 факультетів (медико-профілактичний і фармацевтичний, педіатричний, підвищення кваліфікації викладачів, терапевтичний, хірургічний), 3 навчально-наукових інститути (сімейної медицини, стоматології та Український державний інститут репродуктології), 81 кафедра та 4 центри: науковий навчально-методичний центр дистанційної освіти, науково-дослідний центр, стоматологічний практично-навчальний медичний центр, центр симуляційних методів навчання, 2 відділення: удосконалення молодших спеціалістів з медичною освітою за фахом «Стоматологія», удосконалення зубних техніків.

А починалось все в 1918 році, коли передові представники Київської Спілки лікарів, вихованці медичного факультету університету Св. Володимира (М. А. Левитський, О. З. Лазарев, Є. Л. Скловський, Г. Б. Биховський, І. Й. Фрумін та інші), не зважаючи на всі настрої і труднощі, вбачали в організації підвищення кваліфікації лікарів одне з невідкладних завдань свого часу та стали засновниками закладу нового типу — Клінічного Інституту Київської Спілки лікарів, першими його професорами.

Мета створюваного закладу досить чітко визначалась уже в першому його Статуті, як «... спеціалізація лікарів у галузі практичної і теоретичної медицини, проходження загального медичного стажу молодими лікарями, періодична організація повторювальних курсів для поповнення й

оновлення знань лікарів і, нарешті, наукова робота лікарів в обраних ними галузях...» (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Фонд 166, оп. № 2, спр. № 421, с. 45-52, 1921-1922).

Головною структурою з формування Інституту стала постійна, обрана Київською Спілкою лікарів, організаційна комісія, що провела значну роботу з «... конструювання секцій інституту, устаткування й розміщення медичних кабінетів, запрошення лікарів-консультантів, лекторів, викладачів та амбулаторних лікарів для участі в роботі Інституту ... комісія отримала, нарешті, можливість 2 серпня 1918 р. відкрити показову клінічну амбулаторію (бульв. Шевченка, 13) за всіма спеціальностями, а також денну та нічну поліклініку для виїзду до хворих додому по викликам через Інститут...» (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Фонд 166, оп. № 2, спр. № 421, с. 90 зворотн., 1921-1922).

Так розпочав свою діяльність Клінічний Інститут Київської Спілки лікарів. Основними завданнями перший голова Правління професор М. А. Левитський визначив: «... підготовку лікарів в області теоретичної і практичної медицини, поповнення й оновлення знань молодих лікарів, і для досягнення цієї мети організуються періодичні повторювальні курси за всіма спеціальностями, а також виробляються практичні наукові роботи, чим одночасно й надається авторитетна лікувальна допомога широким масам населення Києва і його околиць...» (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Фонд 166, оп. № 2, спр. № 421, с. 90 зворотн., 1921-1922).

Слід віддати належне засновникам Інституту, які ставили перед ним такі завдання, маючи в своєму розпорядженні лише одну поліклініку з обслуговування на дому й амбулаторію для хворих, які приходять самі; при поліклініці в 1918 р. було відкрито аптеку та хіміко-бактеріологічну лабораторію. У таких умовах Клінічний Інститут став у витоків зародження системи післядипломної підготовки лікарів в Україні.

Навчальний процес у Клінічному Інституті на початку його існування складався з практичної роботи лікарів-слухачів у лікувальних установах і відвідування у вечірній час лекцій. Систематичні заняття розпочалися в осінньому семестрі 1920 р., коли слухачами «...знову відкритих повторювальних курсів...» стали перші 117 лікарів. Цей період співпав з початком реформування вищої школи в Україні, внаслідок чого в лютому 1921 р. управління Інститутом перейшло від Наркомздорів'я України до відання системи Укрголовпрофосвіти, зокрема Київського губернського відділу професійної освіти, а безпосереднє керівництво ним здійснювали новообрані Правління та Рада, що вперше розробили загальний план навчальної діяльності Інституту.

Наприкінці 20-х років Інститут мав у своєму складі такі кафедри: оториноларингології (1921, професор С. Є. Ставракі), дерматовенерології (1921, професор О. Г. Лур'є), терапії (1921, професор О. Б. Бернштейн), хірургії (1922, професор Г. Б. Биховський), патологічної анатомії (1922, професор І. Т. Тітов), нервових хвороб (1923, професор Б. М. Маньковський), ортопедії і травматології (1926, професор І. Й. Фрумін), психіатрії (1927, к.мед.н. І. О. Залкінд), урології (1929, професор А. А. Чайка). Навчально-наукова діяльність Інституту фінансувалася Наркомосвіти, лікувальна - Наркомздорів'я України, тобто в управлінні закладом існувало певне двовладдя.

Підводячи підсумки досягнень Інституту за перші 10 років існування, відзначаючи його роль і місце в системі охорони здоров'я та окреслюючи перспективу, його директор професор О. Б. Бернштейн у 1928 р. підкреслював: «... У перші дні революційної епохи серед розрухи, голоду, епідемій було створено цей культурний осередок - один із етапів розвитку радянської медицини. Життя вимагало його існування, країна з ростом її культурних завдань вимагала наявності... озброєних знаннями хранителів здоров'я населення, і держава, при обмеженості своїх матеріальних ресурсів, всіляко прагнула підтримувати розвиток Київського Інституту для удосконалення лікарів... За 10 років Інститут перетворився на великий науково-навчальний заклад, що зміцнив знаннями вже понад 2500 лікарів, більше 1/4 всіх лікарів України...» (Праці клініки нервових хвороб Київського державного інституту для удосконалення лікарів. Т. І. Присвячується десятиріччю існування Інституту. К., 1928. С. 3-4).

Початок 30-х років ознаменувався завершенням корінної реорганізації вищої медичної школи України. 12 липня 1930 р. Раднарком УРСР видав постанову «Про реорганізацію вузів і втузів і передання їх до відання відповідних наркоматів», відповідно до якої вища медична та фармацевтична освіта передавалися з системи Наркомпросу до відання Наркомздорів'я України. Зосередження управління вищою медичною школою в одному відомстві стало переломним моментом в історії медичних вузів України та внесло суттєві зміни в діяльність Інституту, перш за все, у визначенні контингенту, який підлягав підвищенню кваліфікації, та її термінів. Якщо спочатку вказане регулювалось лише його першим Статутом, то Наркомздорів'я та урядові постанови початку 30-х років, зокрема, «Про медичні кадри» (1931) та «Про підготовку лікарів» (1934), ставили чіткі державні вимоги як до їх базової підготовки, так і до підвищення кваліфікації.

Відповідно до нового Статуту (1931), Інститут розподілявся на два сектори: адміністративно-організаційний і науково-навчальний. До складу останнього входили лікувально-профілактичний, санітарно-гігієнічний відділи, охматдит та відділ периферійної роботи, що в своїй основі заклали формування майбутніх факультетів. У свою чергу, відділ периферійної роботи складався з трьох бюро: методологічного, науково-консультативного та лекторського. Статутом вперше визначались і обов'язки слухачів: «Всі слухачі інститутів для удосконалення після закінчення навчання зобов'язані були відпрацювати на посадах за призначенням НКОЗ з розрахунку 1-1,5 місяці служби за 1 місяць навчання, але не менше одного року» (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Фонд 342, № 3, Т.2, спр. № 3287, з. 74-77). Крім того, урядовою постановою «Про укріплення сільської дільниці» (1938) вперше встановлювалось обов'язкове — раз на три роки — направлення на курси удосконалення лікарів із сільської місцевості, міських — раз у п'ять років.

Зростання потреб практичної охорони здоров'я, особливо сільської місцевості, початок спеціалізації потребували подальшого розширення системи удосконалення знань для лікарів як з питань фундаментальних дисциплін, так і вузьких спеціальностей. Саме це і визначило профільність кафедр, створених (в хронологічному порядку) в Інституті протягом 30-х років (директори —

О. Б. Бернштейн, 1922-1934; Л. М. Черняк, 1934-1941): щелепно-лицевої хірургії (1931, професор С. Н. Вайсблат), онкології (1932, професор Г. Б. Биховський), інфекційних хвороб (1934, професор А. М. Зюков), соціальної гігієни та організації охорони здоров'я (1935, професор К. Ф. Дупленко), фтизіатрії (1935, професор М. С. Морозовський), акушерства та гінекології (1935, професор В. Л. Лозинський), рентгенології (1936, доцент Н. Й. Шор), хірургії (1936, професор М. С. Коломійченко), судової медицини (1938, професор А. М. Гамбург), гігієни харчування (1939, Б. Л. Гордін), фармацевтичної хімії (1939, професор Я. А. Фіалков), технології ліків та клінічної фармації (1939, професор Г. А. Вайсман).

Довоєнний період характеризувався також суттєвим внеском учених Інституту до скарбниці вітчизняної науки. Вчені Інституту також були у витоків створення нових типів медичних установ. Так, професор Є. Л. Скловський був одним із засновників дитячих лікувально-профілактичних установ м. Києва, громадського руху «Крапля молока», професор Г. Б. Биховський у 1932 р. організував при Київському рентгенологічному інституті онкологічний диспансер і першу в Києві онкологічну клініку (1934), професор Г. Ф. Писемський став одним із організаторів колгоспних пологових будинків (1934), що отримали визнання в СРСР.

Отже, до початку війни в Інституті нараховувалось 25 кафедр, але його діяльність не обмежувалась лише перепідготовкою в стінах вузу. Зростаюча потреба у підвищенні професійних знань призвела до зародження в довоєнний період нової форми отримання знань шляхом наближення системи післядипломної освіти безпосередньо до виробництва. З цією метою на базах потужних на той час лікарняних установ Білої Церкви, Житомира, Коростеня, Черкас і Чернігова були створені як філії окремих кафедр, пункти підвищення кваліфікації лікарів на чолі зі спеціально підготовленими в Інституті спеціалістами. Розширення навчально-матеріальної бази та профільності спеціалізації і перепідготовки лікарів Інститут, який щорічно готував понад тисячу фахівців, став одним із найпотужніших медичних навчально-наукових закладів країни довоєнного часу.

У роки Другої світової війни Інститут припинив свою діяльність, а його навчальна та матеріальна база були знищені під час окупації Києва. Як і інші медики України, вчені Інституту внесли свій вагомий внесок у здобутки медицини

воєнного періоду, а окремі з них проявили себе талановитими організаторами військової медицини. В історію назавжди увійшли імена головного терапевта Північно-Кавказького та І Українського фронтів — завідувача кафедри терапії професора В. Х. Василенка, головного хірурга евакопункту І Українського фронту, генерал-майора медичної служби, завідувача кафедри урології професора А. А. Чайки та багатьох інших.

Інститут відновив свою роботу на підставі постанови Уряду України від 18 листопада 1943 р., виданої уже через два тижні після звільнення Києва. Перші кафедри (хірургії, нейрохірургії, ортопедії та травматології) почали діяти в 1944 р. на базі колишнього 408-го Окружного військового шпиталю та деяких лікувальних закладів міста, а першими слухачами стали фахівці евакошпиталів Міністерства охорони здоров'я.

На перших директорів Інституту повоєнного часу (Я. А. Охріменко, 1943-1944; В. П. Комісаренко, 1944; І. І. Кальченко, 1944-1957) припали всі труднощі відбудовного періоду зі створення навчально-матеріальної бази для відновлення діяльності довоєнних кафедр та організації нових. Значну підтримку в цьому Інститут отримав з боку Київської обласної лікарні, яку в 1944 р. Наркомздоров'я СРСР було затверджено в якості його навчальної бази та в котрій розмістилися переважна більшість клінічних і окремі теоретичні кафедри.

Наказом Народного Комісаріату охорони здоров'я СРСР від 21 березня 1944 р. були відновлені лікувальний і санітарно-гігієнічний факультети, а з 1945 р. почалася планова підготовка спеціалістів системи Міністерства охорони здоров'я.

У перші післявоєнні роки в Інституті було створено багато нових кафедр. Створення нових кафедр і розширення профільності перепідготовки спеціалістів призвело до суттєвого зростання обсягу роботи Інституту: якщо в 1944 р. було підготовлено всього 486 чоловік, то план на 1953 р. перевищував 1600 (директор — доцент В. Д. Братусь, 1957-1959 роки).

Наприкінці 50-х років Інститут очолив професор М. Н. Умовіст, який займав цю посаду протягом 25 років (1959-1984). Цей період відзначений важливими подіями в житті Інституту, що наклали відбиток на всю його подальшу діяльність. Вони пов'язані, по-перше, із значним зростанням кількості кафедр, що обумовлювалось потребами практичної охорони здоров'я, яка взяла з початку 60-х років курс на розширення, вдосконалення та

підвищення якості спеціалізованої медичної допомоги. По-друге, починаючи з 1965 р. і протягом понад чверті століття (до 1991 р.), Інститут був підпорядкований Міністерству охорони здоров'я СРСР. Саме потреби практичної охорони здоров'я визначали профільність кафедр, відкритих в Інституті протягом 1960-1984 років.

До початку 90-х років (ректор — професор В. М. Гирін, 1984-2002 роки) Інститут став одним із найбільших у СРСР і найпотужнішим в Україні навчальним закладом такого типу.

Новий період у діяльності Інституту розпочався в жовтні 1991 р. У нових умовах, що співпали з початком проведення реформи медичної освіти в Україні, Інститут зайняв пріоритетне положення в галузі післядипломної підготовки та перетворився в навчально-методичний центр МОЗ України з цієї проблеми. Окремі кафедри, наприклад, управління охороною здоров'я, медичної інформатики та обчислювальної техніки, були визначені МОЗ як провідні з відповідних проблем.

Відповідно до Концепції зазначеної реформи, орієнтованої на досягнення рівня підготовки лікарів у найбільш розвинених країнах світу, в 1992 р. були введені нові форми післядипломного навчання лікарів і провізорів, зокрема, передатестаційні цикли, очно-заочне навчання лікарів-інтернів, цикли підготовки з ряду спеціальностей керівників і викладачів інститутів і факультетів удосконалення лікарів медичних вузів. В умовах суверенної України були розроблені власні навчальні плани та програми, розроблені та впроваджені в навчальний процес атестаційні комп'ютерні системи для закладів і факультетів післядипломної освіти.

На цей період також припадає створення в Інституті нового та єдиного в країні, на той час, факультету підвищення кваліфікації викладачів (1993 р.).

Нові вимоги, висунуті Концепцією реформування вищої медичної і післядипломної освіти, запити практичної охорони здоров'я та поява нових наукових напрямів у діяльності кафедр мали істотний вплив на їх кількість і якісну структуру. Нового статусу Інститут набув після видання Кабінетом Міністрів України в п'яту річницю незалежності нашої держави постанови «Про створення Київської медичної академії післядипломної освіти» від 13 травня 1996 р. № 498, відповідно до якої на його базі було створено навчальний заклад нового типу — єдина, на той час, в Україні медична академія післядипломної освіти.

В ознаменування 80-річчя від часу заснування постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 1998 р. № 513 «Про увічнення пам'яті П. Л. Шупика», Академії присвоєно ім'я видатного державного діяча та вченого — професора Платона Лукича Шупика (1907-1986), який двічі обіймав посаду міністра охорони здоров'я України (1952-1954, 1956-1969), зробив вагомий внесок у розвиток навчальної, наукової та матеріальної бази Академії, протягом 14 років (1965-1979) завідував кафедрою соціальної медицини та організації охорони здоров'я (тепер — кафедра управління охороною здоров'я).

Статус національного закладу Академія отримала відповідно до Указу Президента України В. А. Ющенка від 27 березня 2006 р. № 236/2006 «Про надання Київській медичній академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика статусу національної».

Підсумовуючи шлях, пройдений від Клінічного Інституту Київської Спілки лікарів до Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика, слід підкреслити, що історію закладу завжди творили кадри. Засновниками нових в Україні наукових шкіл стали вчені Академії М. М. Амосов, Ю. П. Вдовиченко, І. М. Ганжа, О. А. Євдощенко, Є. В. Коханевич, Ю. В. Вороненко, Є. Л. Мачерет, О. П. Мінцер, М. Є. Поліщук, М. М. Сергієнко, Л. В. Тимошенко, А. І. Тріщинський, О. О. Шалімов та інші.

І сьогодні одним із пріоритетів Академії є спадкоємність наукових знань. Ще перебуваючи в ранзі інституту, наш заклад вперше отримав право захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук (1963), а з 1967 — доктора медичних наук. Нині в Академії функціонують 11 спеціалізованих вчених рад із захисту докторських дисертацій за 17 спеціальностями.

Отже, сучасна НМАПО імені П. Л. Шупика — провідний в Україні центр із навчально-методичної роботи в галузі післядипломної освіти лікарів і провізорів. Щорічно в Академії розробляється й оновлюється понад 100 навчальних планів і програм циклів спеціалізації, стажування, ПАЦ і тематичного удосконалення, видається більше 60 найменувань навчально-методичної літератури для використання в навчальному процесі.

Щороку в Академії проводиться близько 1,5 тис. навчальних циклів, навчається 2,5 тис. інтернів і 23 тис. лікарів і провізорів.

Навчальна база Академії розміщується в теоретичному, учбово-лабораторному та морфологічному корпусах. Клінічна база складає майже 11 тис. ліжок у сучасних закладах охорони здоров'я (різних форм власності) м. Києва й області та наукових установах МОЗ і НАМН України. Щорічно науково-педагогічні працівники Академії надають кваліфіковану медичну допомогу понад 300 тис. хворих.

Наукові розробки вчених Академії цінують як в Україні, так і в світі. За останні 35 років учені Академії отримали понад 560 авторських свідоцтв на винаходи, деякі з них запатентовано в США, Італії та інших країнах. НМАПО імені П. Л. Шупика є засновником 40 наукових і науково-практичних видань.

У 2001 року НМАПО імені П. Л. Шупика перша з вищих медичних навчальних закладів України стала колективним членом Міжнародної кадрової академії (ЮНЕСКО). У 2006 році Академію включено в реєстри чотирьох організацій США: системи промислової класифікації (SIC), Універсальної системи кодифікованих даних (DUNS), системи роботодавців (EIN), кодифікованої системи НАТО (NATO CAGE) та Центральної реєстраційної системи (CCR). Це надає Академії можливості виступати в якості одержувача грантів Конгресу США та Національного інституту здоров'я США.

З 2008 року НМАПО імені П. Л. Шупика — колективний член Європейської академії природничих наук. З 2017 р. - член Великої хартії університетів (Magna Charta Universitatum).

Традицією в Академії є присудження почесних звань (Doctor Honoris Causa і Professor Honoris Causa) відомим ученим із зарубіжних країн. Почесними докторами Академії стали професор Теодор Хельбрюгге (Німеччина), професор Альберт Шинцель (Швейцарія), почесними професорами - Лауреат Альтернативної Нобелівської премії Джордж Вітулкас (Греція), професор Хубертус фон Фосс (Німеччина), професор Ктібор Вайс (Австрія), Тревор Гіббс (Великобританія), Мацей Сметанський (Польща).

Колектив НМАПО імені П. Л. Шупика на всіх етапах її існування вносив і вносить вагомий внесок до скарбниці української медицини, сприяючи проведенню реформи системи охорони здоров'я та вищої медичної школи України.